

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ КУРСАНТАМ ВІЙСЬКОВИХ ВИШІВ

FEATURES OF INTEGRATION PROCESSES IN TEACHING ENGLISH LANGUAGE TO CADETS OF MILITARY INSTITUTIONS

Стаття присвячена питанню особливості інтеграційних процесів під час викладання англійської мови курсантам військових вишів. Визначаються поняття інтеграції, координації та міжпредметних зв'язків, розглядаються ступені інтеграції. Проводиться аналіз інтегрованих програм. Досліджуються переваги інтегрованого підходу до навчання англійської мови й основні умови його успішного застосування.

Ключові слова: інтеграція, координація, міжпредметні зв'язки, інтегрований підхід.

программ. Исследуются преимущества интегрированного подхода к обучению английскому языку и основные условия его успешного применения.

Ключевые слова: интеграция, координация, межпредметные связи, интегрированный подход.

The article is devoted to the peculiarities of integration processes in teaching English language to cadets of military universities. The concept of integration, coordination and interpersonal relations is defined, integration stages are considered. An analysis of integrated programs is conducted. The advantages of an integrated approach to teaching English and the main conditions for its successful application are explored.

Key words: integration, coordination, interpersonal relations, integrated approach.

УДК 37.211.24

Гузиніна Т.В.,
старший викладач
кафедри іноземних мов
Національної академії
Національної гвардії України

Стаття посвящена вопросу особенностей интеграционных процессов при преподавании английского языка курсантам военных вузов. Определяются понятия интеграции, координации и межпредметных связей, рассматриваются степени интеграции. Проводится анализ интегрированных

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У сучасних умовах міжнародного військового співробітництва необхідно будувати конструктивні взаємовідносини з провідними країнами та приводити Збройні Сили України у відповідність до вимог стандартів НАТО. У зв'язку з цим зростають вимоги до підвищення якості навчання та посилюється пошук ефективних методів і технологій викладання іноземної мови курсантам вищих військових навчальних закладів, усе більшої значущості набувають нові перспективні підходи. Пошук і запровадження сучасних засобів навчання іноземної мови викликаний потребою держави у висококваліфікованих фахівцях, здатних до ділового спілкування з іноземними партнерами. Прямим відображенням сучасних інтеграційних процесів у сфері науки й у житті суспільства є застосування викладачами технології інтегрованого навчання у вищому навчальному закладі, у тому числі військовому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтеграційні процеси в професійній освіті останніми роками посідають більш важливе місце, оскільки вони спрямовані на реалізацію нових освітніх ідеалів – формування цілісної системи знань і вмінь особистості, розвиток її творчих здібностей і потенційних можливостей. Тому дослідження інтегрованого підходу до навчання не втрачає своєї актуальності. За системного підходу інтеграція визначається як процес взаємодії двох або більше систем з метою створення нової, яка набуває нових властивостей завдяки зміні властивостей і зв'язків її елементів. Так, американський педагог Дж. Гіббоне висловив думку, що інтегрувати – це поєднувати частини систем так, щоб результат об'єднання в сумі перевершував їх значення до взаємодії. Деякі вчені, зокрема

Н. Антонов, розглядають поняття «інтеграція» в загальнонауковому аспекті, визначаючи його природне протиставлення поняттю «диференціація» та наголошуючи на високому рівні системності: «... це процес взаємопроникнення, ущільнення, уніфікації знання, який проявляється через єдність із протилежним йому процесом розчленування, розмежування, диференціації». Поділяючи думку Н. Костюка, ми вважаємо, що «інтеграція – це процес взаємодії елементів із заданими властивостями, що супроводжується встановленням, ускладненням і зміцненням істотних зв'язків між цими елементами на основі достатньої підстави, в результаті якої формується інтегрований об'єкт (цілісна система) з якісно новими властивостями, у структурі якого зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів». На процесуальності й результативності інтеграції наголошує І. Козловська: «Інтеграція являє собою процес і результат створення нерозривно зв'язаного, єдиного». Отже, інтеграція – це процес взаємодії, об'єднання, взаємовпливу, взаємопроникнення, взаємозближення, відновлення єдності ... двох або більше систем, результатом якого є утворення нової цілісної системи, яка набуває нових властивостей і взаємозв'язків між оновленими елементами системи.

Такий підхід не порушує логіки кожного навчального предмета й водночас забезпечує потенційну можливу взаємодію між ними. Словосполучення «інтеграція навчання» тлумачиться як «відбір та об'єднання навчального матеріалу з різних предметів з метою цілісного, системного й різнобічного вивчення важливих наскрізних тем; це створення інтегрованого змісту навчання – предметів, які об'єднували б у єдине ціле знання з різних галузей».

Інтеграцію можна визначити як процес взаємопроникнення, ущільнення, уніфікації знання, який проявляється через єдність із процесом диференціації. Інтеграція змісту освіти являє собою процес утворення єдності між однорідними його елементами за допомогою виявлення в них однотипних сутностей і закономірностей. Існують такі ступені інтеграції: предметна (інтеграторами є складні об'єкти дослідження чи комплексні проблеми), проблемна (інтеграторами є загальні методи дослідження); а також горизонтальна (у природничих науках) і вертикальна (між групами наук).

Мета статті – вивчити питання особливості інтеграційних процесів під час викладання англійської мови курсантам військових вишів; визначити поняття інтеграції, координації та міжпредметних зв'язків, розглянути ступені інтеграції; проаналізувати інтегровані програми; дослідити переваги інтегрованого підходу до навчання англійської мови й основні умови його успішного застосування.

Виклад основного матеріалу. Ідея інтегрованого навчання актуальна, оскільки з її успішною методичною реалізацією передбачається досягнення мети якісної освіти. Ефективним засобом формування інтегративних умінь і навичок є різноманітні міжпредметні зв'язки, що являють собою короткі принагідні вкраплення в урок відомостей питань з матеріалу інших предметів, які сприяють глибшому сприйманню та осмисленню виучуваного поняття або явища. Міжпредметні зв'язки являють собою відображення в змісті навчальних дисциплін тих діалектичних взаємозв'язків, що об'єктивно діють у природі й пізнаються сучасними науками. Інтеграція закріплює не лише взаємозв'язок, а й взаємопроникнення окремих навчальних дисциплін одна в одну. У педагогіці та психології обґрунтовано висновок, що міжпредметні зв'язки являють собою одну з важливих психолого-педагогічних умов підвищення доступності й науковості навчання, його зв'язку з навколишнім середовищем, активізації пізнавальної діяльності й удосконалення процесу формування знань, умінь і навичок учнів. Сучасна педагогічна наука вважає інтеграцію одним із головних дидактичних принципів, який загалом визначає організацію освітніх систем. Таке її розуміння дало науковцям змогу висунути нову освітню парадигму. Вона звучить так: оскільки наявна освіта предметоцентрична, тобто реалізується принцип внутрішньопредметної інтеграції, а інтеграція становить основу будь-якої освітньої системи, перехід освіти в сучасних умовах на якісно новий рівень насправді є рухом від внутрішньопредметної до міжпредметної інтеграції. Такий перехід передбачає не зміну, а доповнення одного принципу іншим. Інтеграція в освіті виконує такі функції: освітню, виховну, розвивальну, психологічну, методологічну, організаційну. Інтеграція може мати різні форми: предметно-образну, понятійну, світоглядну, діяль-

нісну, концептуальну. Важливою умовою успішності навчання курсантів іноземної мови, яка поєднує між собою всі інші умови, є свідоме конструювання такої ситуації, яка вимагала б від майбутніх офіцерів відповідних дій і вчинків. Цього можна досягти, коли курсанти, усвідомлюючи роль володіння іноземною мовою в професійному становленні власної особистості, будуть зацікавлені як процесом, так і результатом вивчення іноземної мови. Підвищити мотивацію курсантів і так покращити ефективність засвоєння знань може інтегрований підхід, що залучає знання курсантів з інших сфер і сприяє усвідомленню необхідності знання мови. Розроблення моделей інтегрованого навчання варто здійснювати на засадах системного підходу. Серед основних принципів створення інтегрованої дидактичної системи виділяють такі: цілісності, системності, структурності, багаторівневості, відповідності дидактичної системи соціальним, культурним, природничим, науково-технічним сферам суспільного життя. Реалізація цих принципів дає змогу оптимізувати навчальний процес, і результатом функціонування інтегрованої дидактичної системи є таке: а) на рівні навчальної теми – встановлення системності в окремих фрагментах засвоєного студентами матеріалу; б) на рівні навчального модуля – виявлення співвідношень найбільш значущих елементів навчального матеріалу, загальної системності, комплексності й інтегративності культурологічних і спеціальних знань, способів діяльності; в) на рівні навчального предмета – інтегрування культурологічних, загальнонаукових і спеціальних знань і умінь; г) на рівні навчальних циклів – досягнення єдності загальної і спеціальної підготовки курсантів, їхньої системної цілісності. Останніми десятиліттями поживається інтерес до проблем інтеграції. Інтегровані програми, які дають можливість використати значні резерви окремих методик у їх поєднанні, розроблялися протягом двох останніх десятиліть у багатьох країнах світу. Зарубіжні чинні програми й курси можуть бути класифіковані за критеріями ступеня інтеграції, тобто глибиною взаємопроникнення різних галузей науки, культури, техніки; кількістю традиційно відокремлених дисциплін, що використовувались під час складання програми. А. Блюм визначає такі типи програм за ступенем інтеграції, як координаційні, комбінаційні й амальгамні програми. Звичайно, розподіл інтегрованих курсів на три чіткі групи досить умовний і не враховує впливу багатьох чинників, але загалом програми тяжіють до максимального ступеня інтеграції саме в переліченому порядку.

Координаційні програми будуються так, щоб знання з однієї галузі ґрунтувались на знаннях з іншої. Спроби впровадити такі програми в систему освіти довели, що фрагментарне звернення до однієї проблеми в різних галузях знань, так само як і частини підручників, побудовані на міжпредметній основі, не

в змозі вирішити проблему формування цілісного світосприйняття.

Комбінаційні програми склалися шляхом поєднання кількох предметів в один. У рамках розгалуженої міждисциплінарної програми створений предмет «соціальні дисципліни», який об'єднав історію, географію, економіку, соціологію, право, антропологію й навіть літературу. Він складався на базі тематичної організації й торкався навіть тих предметів, які раніше були вилучені через нестачу навчального часу. Це дало можливість розглядати одну проблему з різних позицій. Поєднувальна програма належить до типу комбінаційних. Вона також передбачає злиття кількох дисциплін в одну, але будується на базі одного, поєднувального й організуючого предмета. Навчальний матеріал природничих і суспільних наук презентується у вигляді математичних систем із логічним аналізом і кодуванням інформації. У послідовній програмі одна тема логічно йде за іншою. Так, історія міста починається з географічних проблем, далі йдуть економічні, екологічні і тощо. На елементарному рівні послідовна програма впроваджується у формі інтегрованого навчального дня, протягом якого особлива увага приділяється зв'язку між предметами. Найбільш поширеними є власне комбінаційні програми, що містять у собі розділи, теоретичні блоки, створені на основі міжпредметних тем. Найрадикальнішими є амальгамні програми, тобто ті, які розглядають будь-яку глобальну проблему людства з різних кутів зору з використанням інформації з різноманітних галузей знань. Амальгамні програми не лише комбінують чи координують наявні дисципліни, вони формуються на базі життєвого досвіду, поширених суспільно-політичних проблем. Щодо кількості предметів, котрі використовуються для створення програм, то в наявних намагаються об'єднати:

- 1) близькі природничі й гуманітарні науки: математику, мову й історію;
- 2) різні природничі науки;
- 3) теоретичні (фундаментальні) й ужиткові науки;
- 4) природничі науки з гуманітарними;
- 5) природничі й суспільні науки;
- 6) іноземні мови і їх культурне середовище.

Як зазначено в праці Ю. Абрамової, саме іноземна мова, як ніяка інша дисципліна, відкрита для численних міжпредметних зв'язків, для використання інформації з інших галузей знань.

Основними методичними принципами, що забезпечують інтеграцію завдань з мови, вважаються такі:

– постійний взаємозв'язок теоретичних відомостей (знань) з їх застосуванням; мовні знання в системі опанування мови є не самоціллю, а важливим засобом формування, вираження й удосконалення думки;

– активний характер навчання: опанування мови має стати активним процесом, який забезпечить органічне поєднання всіх чотирьох видів мовлен-

нєвої діяльності – слухання, аудіювання, читання й письмо;

– мовні знання, мовленнєві уміння й навички варто розглядати як умову й компонент розвивального навчання.

Для ефективного проведення інтегрованих занять необхідні такі умови:

- правильне визначення об'єкта вивчення, ретельний відбір змісту уроку;
- високий професіоналізм викладачів, що забезпечить творчу співпрацю під час підготовки заняття;
- включення самоосвіти курсантів/студентів у навчальний процес;
- використання методів проблемного навчання, активізація розумової діяльності на всіх етапах заняття;
- продумане поєднання індивідуальних і групових форм роботи;
- обов'язкове врахування вікових психологічних особливостей курсантів/студентів.

На сучасному етапі реалізація міжпредметних зв'язків не може відбуватися повною мірою, скільки не існує узгодженої скоординованості між навчальними програмами з англійської мови та з інших дисциплін. Саме тому ефективно використати знання студентів, які вони здобули в інших сферах, стає досить важко. Провідну роль повинен виконувати педагог. Безперечно, викладач мусить уміти реалізовувати освітню функцію, тобто допомагати учням в оволодінні уміннями вчитися, розширювати свій світогляд і пізнавати різні системи понять, через які можуть усвідомлюватися інші явища. Це є особливо актуально зараз, коли зростає необхідність у підготовці спеціалістів широкого профілю, здатних вільно орієнтуватися в неосязному потоці сучасної інформації й упорядковувати її в різних аспектах, інтегровано мислити, самостійно систематизувати набуті знання, творчо застосовувати їх на практиці. Але, крім цього, міжпредметна координація передбачає співпрацю викладачів англійської мови з викладачами фахових дисциплін для зміни в разі необхідності навчальних програм і планів, формування в курсантів толерантності до різних поглядів на одну проблему, розвитку продуктивного мислення, підтримання вмотивованості до вивчення англійської мови. У процесі застосування технології інтегрованого навчання надзвичайно важливою є здатність викладача управляти діяльністю групи загалом і кожного окремого студента. Педагог має використовувати активні методи навчання (роботу в малих групах, бригадах, парах), застосовувати засоби мультимедіа, правильно коригувати кількість часу, відведеного на самостійну роботу на занятті. Узгоджуючи теми фахових дисциплін та іноземної мови, викладач повинен здійснювати правильний добір відповідних матеріалів: текстів, завдань, фільмів тощо.

У військових вищих навчальних закладах залежно від року навчання застосовуються різні форми та методи викладання в поєднанні з інте-

грованим підходом для формування іншомовної компетентності військовослужбовців. Так, основною метою початкового курсу навчання іноземної мови, який триває один рік, є адаптація курсантів до умов навчання у вищому військовому навчальному закладі; певна переорієнтація оволодіння іноземною мовою з метою використання її для особистісних і професійних цілей, що призводить до певних змін у мотивації оволодіння дисципліною; а також повторення та узагальнення мовного й мовленнєвого матеріалу, який вивчався в середній школі; вирівнювання знань, умінь і навичок першокурсників. У цей час курсанти вивчають загальнопрофільні предмети. У такому випадку інтеграція з іншими дисциплінами не буде успішною. Описуваний підхід, відповідно, варто застосовувати з другого або третього курсу, коли визначаються профільні предмети й курсанти усвідомлюють необхідність вивчення англійської мови в майбутній професії. Мотивація навчання підвищується, оскільки вони розуміють, які питання чи теми знадобляться їм як фахівцям, якими поняттями вони мають оперувати, щоб застосовувати свої знання з предметів певної спеціальності.

Безумовно, застосування інтегрованого підходу до навчання англійської мови пов'язане з великою кількістю труднощів і великим обсягом роботи, оскільки потребує певних напрацювань, коригування навчальних програм, створення окремих посібників і навіть уведення нових дисциплін. Ще, з одного боку, варто розглянути інтегрований підхід. Практика показує, що найпродуктивніша форма проведення занять досягається під час використання принципу інтегрованого підходу в тому розумінні, що об'єднуються всі види розмовної діяльності: читання, письмо, говоріння й прослуховування, залежно від мети заняття і його етапів. Оскільки в реальному спілкуванні неможливо виділити щось одне, відокремити від іншого й при цьому підтримувати процес спілкування, то й у вивченні іноземної мови для досягнення комунікативних цілей студенти природно об'єднують (інтегрують) мовні навички. Тому логічно виникає необхідність будувати процес викладання з урахуванням інтегрованого підходу. Маючи низку переваг, інтегроване навчання мови дає змогу поєднувати тематичний і нетематичний (не об'єднаний однією тематикою) підходи проведення занять. Вибрана тема повинна бути інформативною, цікавою й важливою для студентів, а також давати велику кількість мовних форм і функцій. Інтегрований підхід, який природно передбачає й гуманістичний підхід до навчання, допомагає створити позитивну емоційну атмосферу. Цього можна досягти таким способом: саме заняття має стимулювальний, інформаційний характер (з обов'язковим поєднанням соціокультурної інформації) й відповідає темі, яка вивчається; викладач сприяє підвищенню

впевненості студентів у своїх знаннях, у собі. Він не повинен переривати студента, помилки виправляються коректно, в кінці заняття, у вигляді вправ на певні структури, підкреслюючи, що помилки – типові. Особливим є те, що інтегрований підхід дає змогу застосовувати на заняттях найрізноманітніші види роботи, зберігаючи при цьому принципи комунікативності, ситуативності, новизни та індивідуальності. Заняття проводиться в темпі, без пауз, із різноманітними завданнями. Їх використання вимагає вправ для розвитку всіх мовних навичок і вмінь. Навчання передбачає такі етапи: мовленнєва розминка (warming-up), виклад матеріалу, практика, поступовий перехід від навчальних вправ чи завдань до вільного мовлення.

Висновки. Отже, використання технологій інтегрованого навчання є ефективним засобом, що застосовується для викладання багатьох дисциплін, а зокрема й іноземної мови. Його використання у вищих військових навчальних закладах для навчання курсантів англійської мови сприяє оптимізації засвоєння мовних знань і матеріалу з інших дисциплін. Цей підхід дає курсантам змогу отримувати цікаву й корисну інформацію та з легкістю засвоювати її. Інтеграцію англійської мови з іншими предметами рекомендується здійснювати з другого або третього року навчання, коли визначаються профільні дисципліни та курсанти адаптуються до нових умов. Варто відзначити ключову роль викладача, який повинен співпрацювати з педагогами інших дисциплін, уміло розподіляти час, а також правильно обирати методи роботи й матеріали на занятті.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Абрамова Ю.Г. Використання міжпредметних зв'язків при викладанні німецької мови у вищих навчальних закладах: літературознавчий аспект. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. Луганськ, 2011. № 9 (220). Ч. I. С. 96–102.
2. Козловська І. Теоретико-методологічні основи інтеграції знань у навчальному процесі: основи дидактичної інтегративності. *Молодь і ринок*. 2012. № 11. С. 31–35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2012_11_8 (дата звернення: 25.11.2018).
3. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в Європейський освітній простір. Київ, 2004. 9 с.
4. Логачевська С.П. Диференціація у звичайному класі: посібник для вчителів, методистів, учнів / за редакцією О.Я. Савченко. Донецьк: Центр підготовки абітурієнтів, 2018. 288 с.
5. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: навч. посіб. для студ. пед. навч. закл. Харків: ОВС, 2002. 400 с.
6. Державний стандарт освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti> (дата звернення: 30.11.2018).
7. Про освіту: Закон України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 30.11.2018).